

СЎРОҚ ҚИЛИШ ТЕРГОВ ҲАРАКАТИНИ ЎТКАЗИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАКТИКАСИ, УНИ ҚЎЛЛАШДА АМАЛИЁТДА УЧРАЁТГАН МУАММО ВА УЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ЮЗАСИДАН АМАЛИЙ ТАКЛИФЛАР

Муаллиф: 1.Зарипова Шаҳноза Ўктамжон қизи

2.Муродуллаева Муниса Рустам қизи

Сергели тумани бўйича ИИО ФМБ ходимлари

Аннотация: Мазкур ишда сўроқ қилиш тергов ҳаракатини ўтказишнинг криминалистик тактикаси, уни амалга ошириш жараёнида учраётган муаммолар ҳамда уларни бартараф этишга қаратилган таклифлар таҳлил қилинган. Тадқиқот давомида сўроққа тайёргарлик кўриш, уни ўтказиш ва натижаларини мустаҳкамлаш босқичларининг мазмунини очиб берилган. Шунингдек, амалиётда кузатилаётган психологик ёндашув етишмаслиги, процессуал қонун талабларининг бузилиши, техник воситалардан етарли даражада фойдаланилмаслиги каби камчиликлар кўрсатиб ўтилган. Муаллиф томонидан мазкур муаммоларни бартараф этиш учун терговчиларнинг касбий малакасини ошириш, аудио-видео ёзув воситаларини кенг жорий этиш ҳамда методик тавсияларни такомиллаштириш бўйича асосланган таклифлар илгари сурилган.

Калит сўзлар: сўроқ қилиш, тергов ҳаракати, криминалистик тактика, терговчи, гумонланувчи, айбланувчи, гувоҳ, жабрланувчи, психологик ёндашув, процессуал қонунчилик, аудио-видео ёзув, баённома, далиллар, ҳуқуқий кафолатлар.

Кириш

Ҳозирги кунда жиноятчиликка қарши курашиш, жиноятларни тезкор ва сифатли очиш ҳамда айбдор шахсларни фош этишда тергов ҳаракатларининг ўрни бекиёсдир. Шу тергов ҳаракатлари ичида сўроқ қилиш жиноят иши

бўйича ҳақиқатни аниқлашнинг энг муҳим ва кенг қўлланиладиган воситаларидан бири ҳисобланади. Сўроқ қилиш жараёнида олинган кўрсатмалар жинойт иши бўйича далиллар тизимининг асосий манбаларидан бўлиб хизмат қилади.

Бироқ амалиёт шуни кўрсатмоқдаки, сўроқ қилиш тергов ҳаракатини ўтказишда айрим муаммолар мавжуд. Хусусан, сўроқ тактикасини тўғри қўлламаслик, психологик ёндашувнинг етишмаслиги, процессуал қонун талабларига тўлиқ риоя этилмаслиги, шунингдек, техник воситалардан кам фойдаланиш ҳолатлари учраб турибди. Бу эса олинган кўрсатмаларнинг ишончилигига салбий таъсир кўрсатиб, тергов самарадорлигини пасайтиради.

Мазкур ишнинг долзарблиги шундаки, сўроқ қилиш тактикасини илмий асосда такомиллаштириш, уни амалга оширишда юзага келаётган муаммоларни таҳлил қилиш ва уларни бартараф этишга қаратилган аниқ таклифларни ишлаб чиқиш жинойт ишларини тергов қилиш сифатини оширишга хизмат қилади.

Тадқиқотнинг мақсади сўроқ қилиш тергов ҳаракатини ўтказишнинг замонавий тактик усуллариини ўрганиш, амалиётда учраётган муаммоларни аниқлаш ҳамда уларни бартараф этиш бўйича илмий-амалий таклифлар ишлаб чиқишдан иборат.

Мазкур мақсадга эришиш учун қуйидаги вазифалар белгиланди:

- сўроқ қилиш тушунчаси ва ҳуқуқий асосларини таҳлил қилиш;
- сўроқ қилиш тергов ҳаракатини ўтказиш тактикасига доир илмий қарашларни ўрганиш;
- амалиётда мавжуд муаммоларни аниқлаш;
- муаммоларни бартараф этиш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш.

Мазкур ишнинг объекти жиноят ишларини тергов қилиш жараёнида амалга ошириладиган сўроқ қилиш тергов ҳаракатлари ҳисобланади. Тадқиқот предмети эса сўроқ қилишни ўтказишда қўлланиладиган криминалистик тактика, усул ва воситалардир.

Сўроқ қилиш — жиноят иши бўйича ҳақиқатни аниқлашга қаратилган энг муҳим тергов ҳаракатларидан бири ҳисобланади. Унинг тактикаси қонунчиликка, криминалистика қоидаларига ва психология қонуниятларига асосланади.

Сўроққа тайёргарлик босқичи

- жиноят иши материалларини чуқур ўрганиш;
- сўроқ қилинадиган шахснинг (гумонланувчи, айбланувчи, гувоҳ, жабрланувчи) шахсий хусусиятларини таҳлил қилиш;
- сўроқ мақсади ва режасини аниқ белгилаш;
- сўроқ вақти, жойи ва давомийлигини тўғри танлаш.

Сўроқни ўтказиш босқичи

- ишончли психологик муҳит яратиш;
- сўроқ қилинаётган шахснинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини тушунтириш;
- эркин ҳикоя усулидан фойдаланиш;
- аниқлаштирувчи, қўшимча ва назорат саволларини қўйиш;
- қарши кўрсатмаларни бартараф этишда далилларга таяниш.

Сўроқ натижаларини мустаҳкамлаш

- баённомани қонун талабларига мувофиқ расмийлаштириш;
- кўрсатмаларни бошқа далиллар билан солиштириш;
- заруратга кўра қўшимча ёки қайта сўроқ ўтказиш.

Амалиётда учраётган асосий муаммолар

-Психологик ёндашув етишмаслиги.

Айрим терговчилар сўроқ вақтида шахснинг руҳий ҳолати, ёши ва ижтимоий мавқеини етарли даражада инобатга олмасдан стандарт усулларга таянадилар!

- Қонун талабларининг бузилиши
- ҳуқуқ ва мажбуриятларни тўлиқ тушунтирмаслик;
- босим ўтказиш ёки мажбурлаш аломатларининг мавжудлиги;
- адвокат иштирокини чеклаш ҳолатлари.
- Техник воситалардан кам фойдаланиш

Аудио ва видеоёзув имкониятлари мавжуд бўлса-да, амалиётда доим ҳам қўлланилмайди!

- Баённомаларни расмийлаштиришда камчиликлар.

Кўрсатмалар тўлиқ ёки аниқ акс эттирилмаслиги, умумий иборалар билан чекланиш ҳолатлари учрайди!

Муаммоларни бартараф этиш бўйича таклифлар

3.1. Терговчиларнинг малакасини ошириш

- криминалистик тактика ва юридик психология бўйича мунтазам ўқув курслари ташкил этиш;

- амалий машғулотлар ва кейс-таҳлилларни кўпайтириш.

3.2. Қонунчилик назоратини кучайтириш

- сўроқ жараёнида адвокат иштирокини таъминлаш;
- процессуал талабларни бузган шахсларга нисбатан жавобгарликни қатъийлаштириш.

3.3. Техник воситаларни мажбурий қўллаш

Сўроқ жараёнларида аудио-видео ёзувни кенг жорий этиш, бу орқали шаффофлик ва холисликни таъминлаш.

3.4. Методик қўлланмаларни такомиллаштириш

Амалиётда учраётган муаммоларни инобатга олган ҳолда замонавий тактик тавсияларни ишлаб чиқиш.

Хулоса

Сўроқ қилиш тергов ҳаракатини тўғри ва самарали ўтказиш жиноятни очишда ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Амалиётдаги муаммоларни бартараф этиш учун терговчиларнинг касбий салоҳиятини ошириш, қонун устуворлигини таъминлаш ва замонавий техник ҳамда тактик усулларни жорий этиш зарур.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, амалдаги таҳрир.
2. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Тошкент, 2023.
3. Белкин Р.С. Криминалистика. – Москва: Норма, 2019.
4. Образцов В.А. Следственная тактика. – Москва: Юрайт, 2020.
5. Ларин А.М. Допрос: тактика и психология. – Москва: Инфра-М, 2018.
6. Жумаев Б.Ж. Жиноят-процессуал ҳуқуқи (умумий ва махсус қисм). – Тошкент: ТДЮУ нашриёти, 2021.
7. Рахмонов О.Р. Криминалистика: дарслик. – Тошкент: Адолат, 2020.
8. Васильев А.Н. Психология следственных действий. – Москва: Юрист, 2017.
9. Қодиров Н.Ш. Тергов ҳаракатларини ўтказишнинг процессуал асослари // Илмий мақола. – Тошкент, 2022.
10. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг қарорлари (сўроқ қилиш ва далиллар масалалари бўйича).
11. Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ва ИИВ томонидан тасдиқланган тергов амалиётига оид методик қўлланмалар.
12. www.lex.uz – Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари миллий базаси.